

't inschrien

vierenentwintigste jaargang nr. 3, juli 1992

kwartaaluitgave van de

VERENIGING OUDHEIDKAMER TWENTE

ISSN 0166-3984

't inschrien

Een inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.

Copij zenden aan:

M. Paskamp-van Santen, Vleerhoeksweg 13, 7663 TK Mander
Tel. 05418-80470

Redactie: A.J. Brunt, Delden

H.H. Hagens, Almelo

H.A. Kleerebezem, Borne

J.J.H. Meijer, Hengelo

A.L.A. Wevers, Hengelo

M. Paskamp-van Santen, Mander, eindredacteur

Administratie:

't Inschrien, p/a Rijksmuseum Twenthe
Lasondersingel 129, 7514 BP Enschede

Postrekening nr. 832196 t.n.v. de penningmeester v.d. Oudheidkamer 'Twente'
Bank: Algemene Bank Nederland N.V., Enschede rek. nr. 59.27.45.651

Abonnementsprijs f 15,- per jaar

Losse nummers f 5,- (exclusief portokosten)

Overname van de inhoud, in welke vorm dan ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

MEUBELMAKERIJ

H.J. Filart

* Restauratie

* Maatwerk

* Replica's

Uitsluitend vakwerk

*Uitslagsweg 26a, 7556 LR Hengelo
Telefoon 074 - 913467, b.g.g. 074 - 919606*

De Saasvelder muntvondst is weer te bewonderen

Eind februari 1936 werd er bij het Erve Detert (gelegen in de buurtschap Dulder) in het kader van de toenmalige werkverschaffing een beek verlegd.

Toen de Heer Detert na het vertrek van de werklui een aarden wal aan het opruimen was, stootte hij met zijn schep op een kruikje.

Hij riep zijn dochter Annie en beiden verbaasden zich over de inhoud; er kwamen 134 zilveren en 4 gouden munten tevoorschijn. Direkt kwam de vraag: "Wat moeten we ermee?"

De toenmalige pastoor Moekate stond bekend als een doortastend man. Vader en dochter dachten meteen aan hem, als de persoon die raad kon geven in deze kwestie. De pastoor zei, dat de vondst maar geheimgehouden moest worden, vanwege de 'belastingen'.

Waarschijnlijk was het toen nog zo, of dacht de pastoor dit althans, dat muntvondsten voor een deel afgedragen moesten worden aan het Rijk. Tegenwoordig is de helft van de opbrengst voor de vinder en de helft voor de eigenaar van de grond. De pastoor kende de bekende Mr.G.J. ter Kuile en vroeg hem om raad.

Van het geheimhouden kwam echter niet veel, ruim 2 weken na de vondst verscheen zowel in het Nieuwsblad van het Oosten als in het Twents Zondagsblad (beide van 14 maart) van de hand van Mr. ter Kuile een artikel over de vondst. Later is dit artikel, onder de titel 'De Saasvelder Muntvondst', ook opgenomen in zijn boek 'Twentsche Eigenheimers'. Mr. ter Kuile zond de vondst naar het 'Koninklijk Kabinet van Munten Penningen en Gesneden Steenen' in Den Haag (het tegenwoordige Rijksmuseum Het Koninklijke Penningkabinet in Leiden). Daar werden de munten schoongemaakt en gedetermineerd. Vervolgens werd er een prijs voor vastgesteld, voor het geval de vinder ze wilde verko-

pen. Op 10 april 1936 kon de Oudheidkamer Oldenzaal melden, dat zij de gelukkige nieuwe eigenaresse van de Saasvelder muntvondst was. Er werd een bedrag van f 110,- voor betaald. Honderd gulden voor de munten en tien gulden voor het kruikje. De muntvondst is jarenlang tentoongesteld geweest in de Oudheidkamer, thans Museum Het Palthe-Huis. Maar helaas door toedoen van het grijpgrage publiek, dat de muntvondst reduceerde tot 86 stuks, moest het bestuur na enige jaren besluiten de muntcollectie voorlopig op te bergen. Gelukkig kunnen we sinds 16 mei 1992 de vondst, samen met het kruikje, weer bewonderen.

Beschrijving van de inhoud:

Aan de hand van de lijst die in 1936 is opgesteld door dhr. de Man van het Penningkabinet, was het mogelijk ook de verdwenen munten te beschrijven.

Oorspronkelijk waren er 134 zilveren en 4 gouden munten.

Het Museum Het Palthe-Huis beschikt nu nog over 81 zilveren en 4 gouden munten.

De in het Palthe-Huis aanwezige munten zijn:

Brabant.

Philipsdaalder 1597

1/10 Philipsdaalder 1572

1/20 Philipsdaalders van 1571,1576, 1586?,1593,1594,15-4,1597,

2 onleesbaar, z.j.

1/5 Philipsdaalder van 1566 (6) , 1567, 1 onleesbaar, 1587? Dubbele Ducaat van Albrecht en Isabella 1602

Reaalstuk van Albrecht en Isabella z.j. (5)

Stoter van Albrecht en Isabella 1600

Stuiver van Karel V z.j.

Friesland.

Dubbele Stuiver 1580,1581

3 Stüber Oostfriesland —
6 Stüber Oostfriesland 1585

Gelderland.

Philipsdaalder 1557
1/5 Philipsdaalder 15—, 1567, 1566 (2)
1/2 Schelling Zutphen 1604

Groningen.

Dubbele Jager (Flabbe) 1562, 1568, 1580
(2), 1587, 1598 (2),
1599 (4), 1600

Holland.

Gouden halve reaal z.j.
Stuiver Philips de Schone , 1499 en z.j.
1/5 Philipsdaalder z.j. (3)

Overijssel.

1/5 Philipsdaalder 1566
Driestedenstuiver 1577 (5)
Ducaat van Kampen z.j. goud
Ducaat van Zwolle z.j. goud
Gosseler van Kampen, Deventer, Zwolle
1534

Brunswijk-Wolfenbüttel.

Goudgulden 1558

Spanje.

reaalstuk Sevilla z.j.(3)
2 reaalstuk Mexico z.j. Type I 261
4 reaalstuk Mexico Type 2
2 reaalstuk Granada 1597 Type 2, z.j. Ty-
pe 2
2 reaalstuk Sevilla z.j. Type 2 (3), 1599 Ty-
pe 2
2 reaalstuk Toledo z.j. Type 2 (2), 16— Ty-
pe 2

Tournai (Doornik).

1/20 Philipsdaalder 1584 (2), 1591, 1597

De verdwenen 52 munten zijn:

Gelderland.

1/5 Philipsdaalder z.j.
1/20 Philipsdaalder 15..
1/20 Reaal 1587

Holland en Zeeland.

Zilveren dubbele Carolus 1515-1555
1/5 Philipsdaalder onleesbaar, 1566, z.j.
1/10 Philipsdaalder 1571

Holland.

1/20 Reaal 1595
Rooschelling 1601

Utrecht.

1/20 Reaal 1586
1/2 Snaphaanschelling 1585

Friesland.

28 stuiverstuk 1601

Overijssel.

1/5 Philipsdaalder 156., (15 6(.))

Groningen. (stad)

Dubbele jager 1568 , onleesbaar, 1588,
1590 (2), 1599 (3)

Deventer, Kampen, Zwolle.

Gosseler 1534
Driestedenstuiver 1577

Kampen.

Stuiver z.j.

Brabant.

Vuurijzer Karel de Stoute 147(.)
Stuiver Philips de Schone z.j.
Reaal Karel V z.j.
Philipsdaalder 1562
1/5 Philipsdaalder onleesbaar
1/20 Philipsdaalder onleesbaar (4), 1575
Stoter van Albertus en Elisabeth 1600 (2)
Reaal van Albertus en Elisabeth z.j. (3)

Luik.

Ernestus 1582, 1583
(v. Ernst v. Beieren 1581-1612)

Tournai (Doornik).

1/20 Philipsdaalder 1593

Vlaanderen.

1/5 Philipsdaalder onleesbaar, 1571

Henegouwen.

De Staten 1577
(16 sols 1577-1579)

Spanje.

Reaal Ferdinand en Elizabeth (1474-
1504/16) z.j.
2 reaalstuk

En tevens drie onherkenbaar afgesleten munten.

Een Dubbele Jager van Groningen 1598 is in 1967 aan de dochter van de vinder teruggegeven als aandenken.

De oudste munt die zich oorspronkelijk in het kruikje bevond is een Vuurijzer van Brabant met het jaartal 147(.), geslagen tussen 1470 en 1477 door Karel de Stoute, die regeerde van 1467 tot 1477.

De jongste munt is een 1/2 Schelling van Zutphen met het jaartal 1604.

Dat er zo'n verscheidenheid aan munten, qua herkomst en qua ouderdom is, is voor

die tijd heel normaal. Er was nog geen eenheid van het muntstelsel, hoewel er af en toe pogingen gedaan werden tot een eenheid te komen.

De regerende vorst verbood dan bepaalde munten, maar in de praktijk kon men met allerlei munten betalen.

Voor het bepalen van de waarde van een vreemde munt werd de munt gewogen en kon men in tarieflijsten de waarde aflezen. Deze lijsten werden steeds weer aangepast, daar de waarde ook ineens omhoog of omlaag kon gaan.

Vaak werd de waarde uitgedrukt in een betrekkelijk waarde vaste munt, bijvoorbeeld in Rijnse Guldens.

Erve Detert.

Het kruikje werd op plusminus 15 meter van het woonhuis gevonden.

Het Erve Detert ligt op ongeveer 2 kilometer van de plaats waar vroeger (1266-

1817) het slot Saterslo en later het huis Saesfeld stonden. Tegenwoordig staat de R.K. kerk van Saasveld op die plaats.

Het Erve Detert komt al voor in het Schattingsregister van 1475. Dit was een lijst met erven die oorlogsbelasting moesten betalen aan de bisschop van Utrecht, David van Bourgondië.

Detharding werd toen aangeslagen voor 2 Schilden, het bedrag voor een gewaard erve. Een Schild was een gouden Franse munt, die bijna een eeuw lang in Nederland circuleerde! Detharding betaalde echter met Rijnse Guldens, en 2 Schilden was dan omgerekend 3 Rijnse Guldens.

Het was niet de eerste keer dat er op het Erve Detert een muntvondst werd gedaan. In de Enschedesche Courant van 17 maart 1869 stond: "De knechten van den landbouwer Detert, in de buurschap Dulder, de vorige week bezig zijnde eenen ouden wal uit te roeijen, hadden het geluk, in een konijnenhol eene menigte gouden en zilveren

muntspeciën te vinden, waaronder van zeer oude dagtekening en die men veronderstelt eene aanzienlijke waarde te hebben."

Volgens Mr.G.J. ter Kuile was de muntvondst van 1936 al de derde die in de nabijheid van de boerderij werd gedaan. In de Twentsche Courant van 10 april 1936 worden de Deterts dan ook al 'de Schatgravers van het erve Detert' genoemd. Daar het erve eeuwenlang bewoond is geweest, lijkt het aannemelijk dat de spaarpotjes (lees kruikjes) van vroegere bewoners opgegraven zijn. Temeer daar de kruikjes verborgen waren in de nabijheid van de boerderij.

Voordat er banken bestonden was de grond de enige veilige plaats om je geld op te bergen. Het verbergen van de beschreven muntvondst vond plaats in een tijd, die niet bepaald zonder gevaren was. Het was midden in de Tachtigjarige Oorlog en de omgeving van Saasveld werd geteisterd door rondtrekkende troepen, zowel van Spaanse als van Staatse zijde. De theorie dat de bewoners schatbewaarders zijn geweest voor de Heren van Reede van het slot Saesfeld, een op een sage berustende vooronderstelling van de samenstellers van het boekje: "Duizend jaar plaatselijk en driehonderd jaar parochielevan van Saasveld" en dat hier dus een 'schat' van de kasteelheer zou betreffen, is mijns inziens niet juist. De samenstelling van de inhoud spreekt deze theorie namelijk tegen. Daar de munten van geringe waarde zijn is het aannemelijk dat het om 'gebruikskapitaal' gaat dat mogelijk vanwege dreigend gevaar in de grond is gestopt. Kennelijk is de eigenaar niet meer in staat geweest zijn bezit op te graven. Naar de omstandigheden waaronder dit zich heeft afgespeeld kunnen we slechts gissen.

L.M.J. van Eenennaam - Mulder

Literatuur:

- Bartelink, G.J.M., J.G. Bolscher, G.H. Hesselink, e.a., 'Duizend jaar plaatselijk en driehonderd jaar parochielevan in Saasveld' (Oldenzaal 1964)

Twente te pronk

In de grote ingangshal van het Rijksmuseum Twenthe hangt op dit moment een klein schilderij, een recente aanwinst. Het is een werk van de landschapsschilder Willem Roelofs (1822-1897) en stelt een Twentse boerderij met schuur, onder zwaar geboomte, voor. Voor wat Oost-Nederland betreft waren van Roelofs wel werken uit Drente en de Gelderse Achterhoek bekend (Doesburg, Vorden, Ruurlo) maar tot dusver geen uit Twente. Bovendien ontbrak Roelofs in de verzameling van het museum nog steeds in de reeks schilders uit de school van Barbizon, van wie de ideeën door hem als eerste in Nederland werden uitgedragen en uitgevoerd: het schilderen in en naar de natuur en daarmee de indruk van het moment zelf ter plaatse in 'beeld' brengend. Zodoende is Roelofs van groot belang geweest in de Nederlandse schilderkunst van de 19e eeuw¹). Het schilderij geeft inderdaad een Twents tafereel te zien. Onder hoge bomen door kijken we over een zandweg naar het boerenhof, rechts gemarkeerd door een in het donker staande vakwerkschuur; gezien de plaats vóór de boerderij is dit een bakhuis. Daar voorbij zien we de voorgevel van de boerderij zelf, een vakwerkgevel met lichtrode/rose vulling, misschien al baksteen, en een hoge, houten topgevel.

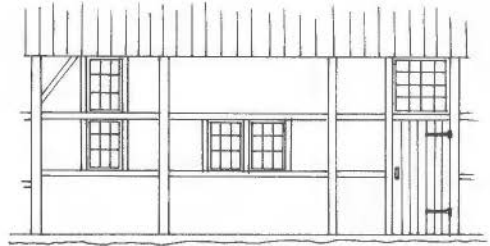
Een notitie op de achterzijde van het schilderij deelt mee, dat het in de omgeving van Carelshaven bij Delden is gemaakt. Hoewel bewaard gebleven gastenboeken van dit hotel de naam Roelofs nergens noemen, weten we uit andere bron dat hij

-
- Ter Kuile, Mr. G.J., 'Twentsche Eigenheimers', (Almelo 1973) ongew. herdruk van Almelo 1947
 - Dingeldein, W.H., 'De goederen van het Stift Weerselo'. in: Verslagen en Mededelingen 66e stuk 1951 p. 141-182, van de Vereeniging voor Overijsselsch Regt en Geschiedenis
 - Verpondingsregister van Twenthe van 1601. Uitgave Vereniging Oudheidkamer 'Twente' 1985.

hier op 22 augustus 1863 heeft geloogd²). In een brief aan Mr. P. Verloren van Themaat schreef hij daarover: "...hoe-wel wij hier genoeg gevonden hebben voor een paar dagen studie, bevalt ons het ca-racter van het land toch niet extra...." en vond het toen maar beter verder te reizen naar Drente.

Mogelijk heeft Roelofs toen dus ook dit schilderij vervaardigd.

Bekijken we de gevel-indeling, dan is 'omgeving Carelshaven' zeer wel mogelijk en is het waarschijnlijk een boerderij in de na-bijgelegen marke Woolde, waar deze ge-vels voorkwamen, als laatste nog bij het welbekende lösse hoes Groot Buren, dat in 1964 is afgebroken (deze boerderij be-zat evenwel een 'bovenkamer'). In de ge-vels met of zonder houten raamwerk (vak-werk) staan deur en vensters hier in de volgorde: links of rechts de deur met bo-

(of spiegelbeeld)

venlicht, in het midden twee lage vensters naast elkaar, en rechts of links daarvan twee vensters boven elkaar.

Overigens is deze gevelindeling typerend voor veel boerderijen in een brede, vanaf Woolde oostwaards lopende strook, die de buurtschappen Woolde, (zuidelijk) Groot-Driene, Twekkelo en Usselo (met Boekelo) omvat en waar nog verscheide-ne voorbeelden zijn aan te treffen.

Archeologisch overzicht van Twente over 1991

Opgravingen Buurse, gem. Haaksbergen: Nederzetting Late IJzertijd - 1e eeuw na Chr.

De aanleiding tot de opgraving op de Buurser esch, die is gelegen tussen de beide delen van Buurse, was de vondst van IJzertijd-scherven door J. Overbeek en de auteur dezes aldaar in 1989 en de vanaf 1991 aangevangen geleidelijke overbouw van de es. Dank zij de toestemming van H. Klein Rot, J. Hesselink, makelaardij ten Hag en het R.K. kerkbestuur Buurse, alsmede een subsidie van de Provincie Overijssel en de daadwerkelijke assistentie van diverse groepen amateur-archeologen uit de omgeving, kon de opgraving tussen 18 november 1991 en 5 februari 1992 plaatsvinden.

Na het uitzetten van een systeem van zoeksluifjes over de 2 hectare grote es bleek de opgraving beperkt te kunnen worden tot 0,5 hectare in het zuidoosten langs de Alsteedseweg. Het nederzettingsterrein zet zich overigens naar het zuiden voort onder de genoemde Alsteedseweg en naar het oosten onder de be-

staande bebouwing. De grondsporen liggen onder een ruim 1 m dik esdek, dat destijds is aangelegd op een moderpodsol (= bruine bosgrond). Deze fossiele bodem ligt op golvend dekzand naast het dal van de 'oude beek', dus op een klassieke locatie. De grondsporen in de schaafvlakken vertonen opmerkelijk genoeg twee verschillende kleuren: de grootste groep heeft de zachte kleur van de bruine bosgrond, de andere groep grondsporen toont een paarsachtig grijze tint. Blijkens allerlei versnijdingen van grondsporen is de tweede groep de jongste. Daar de 1e eeuw na Chr. de jongste datering van de nederzetting vormt, zullen de paarsachtige grondsporen uit deze eeuw dateren. Waarschijnlijk heeft er een hiaat van één of enkele generaties in de bewoning, althans in het opgegraven deel, bestaan waardoor het kleurverschil is ontstaan.

Ondanks het kleurverschil was de reconstructie van structuren in de wirwar van grondsporen niet eenvoudig. A. Buisman en G. van Haaf zorgden inmiddels voor de eerste resultaten. Zo zijn er globaal tenminste drie boerderij-plattegronden aan te geven. Deze huizen zijn meer dan 15 m lang, 6-7 m breed en drieschepig. De wandpalen staan ofwel vrij ver uiteen, ofwel zijn niet op strakke lijnen geplaatst. De staanderparen staan 2-3 m van elkaar. Als plattegronden van rond het begin van de jaartelling wijken zij, evenals de wat latere huizen uit Borne-Zuides, af van de strak uitgezette plattegronden uit Noord-Twente, met name Denekamp en Wierden. De gereconstrueerde plattegronden liggen evenwijdig aan of dwars op de huidige Alsteedseweg. Met deze opmerking willen we, mede gezien het natuurlijke reliëf alhier en van de omgeving, het wellicht zeer langdurige gebruik van dit deel van een doorgaand wegtracé suggereren.

Maar gezien Roelofs uitlating in 1863 zal hij zich niet ver van Carelshaven hebben begeven.

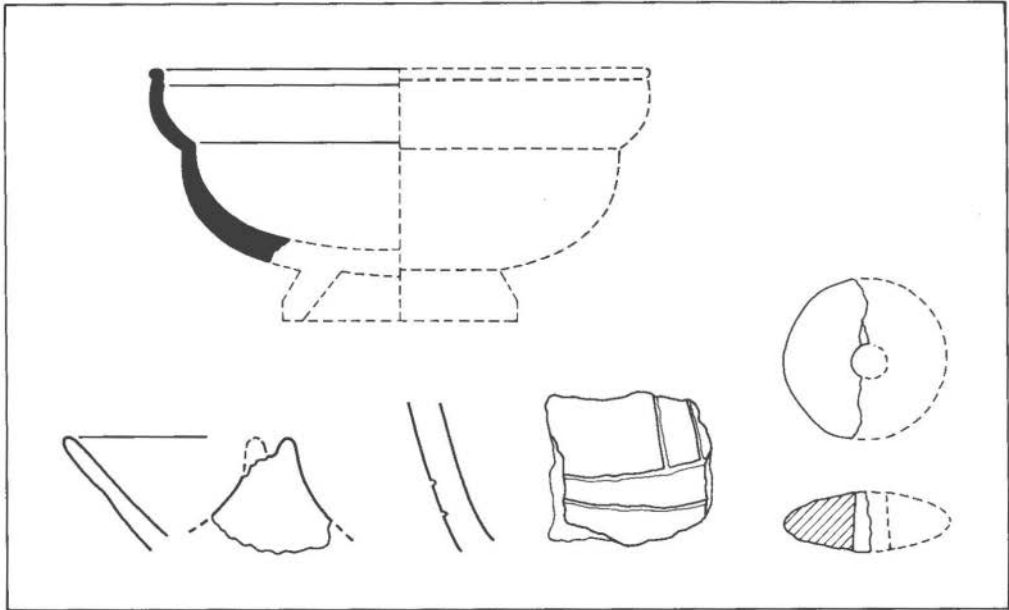
Al met al is het een fraaie aanwinst voor het museum, natuurlijk niet in de eerste plaats vanwege de Twentse voorstelling, maar vanwege de genoemde kunsthistorische aspecten.

Maar toch....waar Twente ontbreekt....

H. Hagens

Noten

1. Bulletin van het Rijksmuseum Twenthe, nr. 1/1992
2. Jelts. H.F.W., "Brieven van Willem Roelofs aan Mr. P. Verloren van Themaat" in: Oud Holland, 1925; p. 93

afb. 1. Buurse, gem. Haaksbergen. Romeinse kom van terra sigillata uit de 1e eeuw; spinklosje en enkele scherven. Schaal 1 : 2.

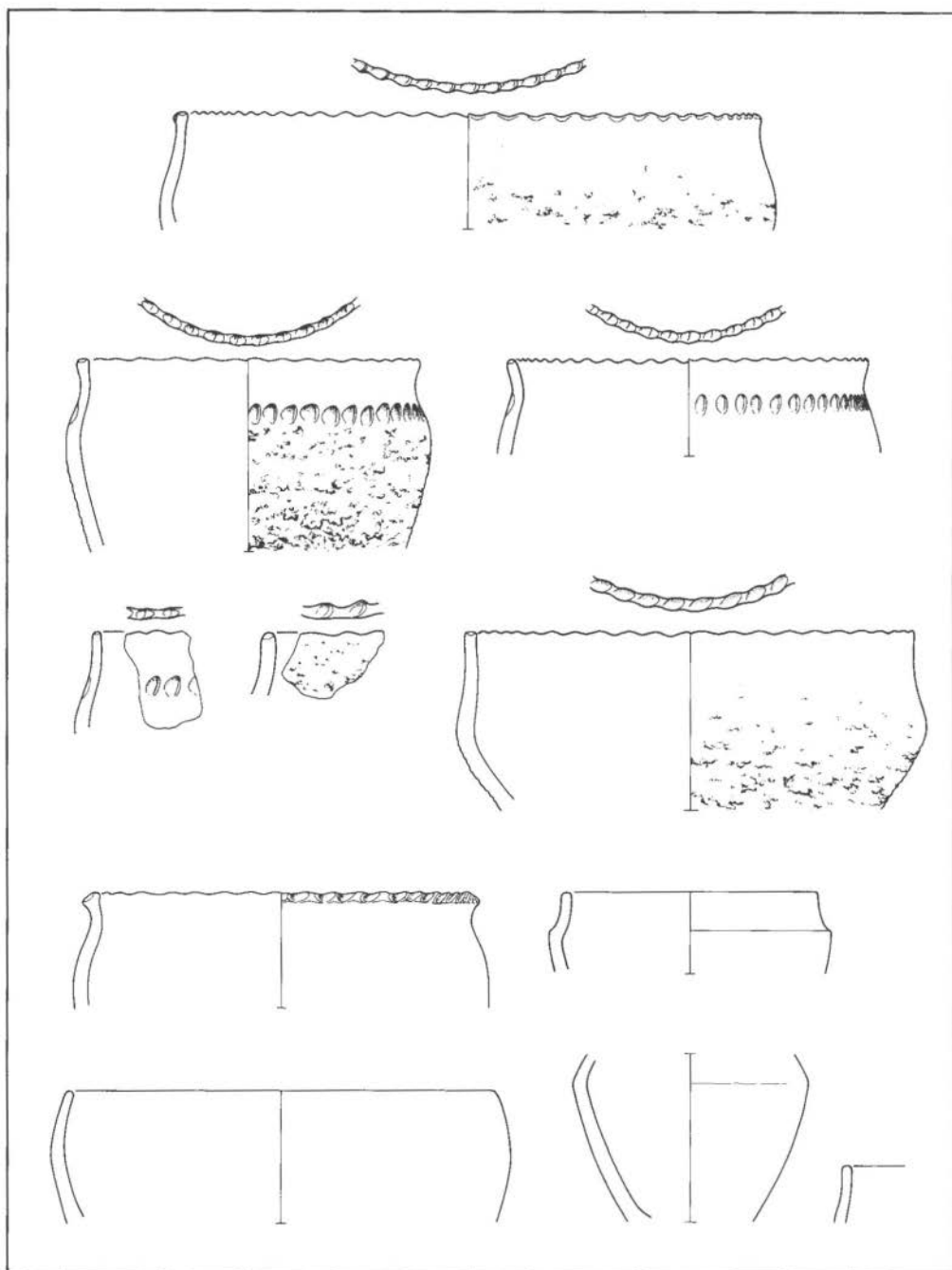
Er zijn verschillende bijgebouwtjes in de nederzetting aan te wijzen, met name viereen zespalige spiekers/schuurtjes. Tevens een paar gelijkzijdig driehoekige structuurtjes, die als hooibergen worden geïnterpreteerd. Hutkommen (= schuurtjes met verdiepte bodems) ontbreken hier, wat de bestaande indruk versterkt, dat zij pas na de 1e eeuw A.D. opkomen.

De vondsten uit de nederzetting zijn evenals in andere even oude nederzettingen elders in Overijssel (met name Deventer-Colmschate, Dalfsen, Wierden en Dene-kamp) betrekkelijk schaars. Maar er zijn in Buurse wel een paar vondstrijke kuilen aangetroffen. De baksels van het gebruiksaardewerk zijn vaak 'schraal' door de toepassing van zandige klei, die meestal, zoals gebruikelijk, is verschaald met fijn granietgruis. Enkele scherven zijn (mede) organisch verschaald of bevatten enig beengruis.

Het handgemaakte aardewerk toont een matige variatie aan profieltypen, waarbij regelmatig verdikte buitenranden optre-

den. Globaal zijn de groepen aardewerk met besmeten-, ruw- of glad oppervlak even groot. Er komen vaak vingertopindrukken op de rand voor, en niet tegen de buitenrand, zoals vanaf de 2e eeuw vaak optreedt. De fraaiste en scherpst te dateren vondst is een deel van een geblakerde Zuidgallische terra sigillata-kom van het type Drag.27, dateerbaar in de tweede helft van de 1e eeuw (determinatie C. Kallee en P. Verwers). Zo'n komtype is in Overijssel niet eerder gevonden. Romeinse importen uit de 1e eeuw zijn hier überhaupt nauwelijks aanwezig. Onder de versieringsmotieven zijn te noemen verticale rijen vingertopindrukken, kamstreekversiering, eenmaal een centvormige indruk, eenmaal gepolijste baantjes en eenmaal een soort diepsteek.

IJzerlakken zijn zeer schaars en een ijzeren schakel (van een ketting) vormt de enige metaalvondst. De vrij talrijke uit de omgeving verzamelde brokken natuursteen behoren in hoofdzaak tot granieten, zanden en silstenen (waarbij een slijpsteenfrag-

afb. 2. Buurse, gem. Haaksbergen. Potfragmenten uit één afvalkuil uit de 1e eeuw v. Chr./1e eeuw na Chr. Schaal 1 : 4.

ment) en (onbewerkte) vuursteen. Enkele brokjes tephriet wijzen op maalsteenfragmenten. Voor de volledigheid worden nog vermeld een halve spinklos, brokken leem, zeer kleine beenfragmenten en enkele vroeg-middeleeuwse scherfjes. Voorwerpen van glas of brons ontbreken.

Al met al, de nederzetting moet in de tweede helft van de 1e eeuw verlaten zijn. De aanvang van de bewoning ligt in de Late IJzertijd, dus in de 1e of 2e eeuw voor Chr. Vondsten uit andere perioden ontbreken geheel op enkele vroeg-middeleeuwse scherfjes na.

Vondsten en verkenningen

Ambt Delden. B. Groenewoudt (ROB) vond op twee verschillende akkers te Deldenerbroek enkele tientallen stuks mesolithische vuursteen.

Borne. Tijdens een systematische veldverkenning in maart van de Stichting R.A.A.P. in het landinrichtingsgebied Saasveld-Gammelke zijn tientallen sites met archeologische vondsten aangetroffen. De fraaiste vondst deed H. Scholte Lubberink, namelijk het 82 mm lange fragment van een voor Overijssel unieke laat-neolithische dolk van Noordfranse vuursteen. Wellicht is de vondst afkomstig uit een aangeploegde grafkuil.

Denekamp. 1. H. Scholte Lubberink vond in enkele persvoelbulten te Agelo een groep mesolithische vuursteen, waaronder een B-spits, 2 krabbers en een geretoucheerde kling. Hij vond tevens een groepje mesolithische vuursteen op een akker te Oud Ootmarsum.

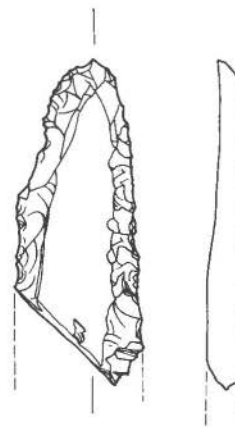
2. D. Schlüter en F. Hilgen vonden op een akker te Agelo 70 stuks laat-paleolithische vuursteen, waaronder een hoeksteker en twee afslagkrabbers.

3. Op of nabij de plek waar de 10e eeuwse bisschoppelijke hof te Oud Ootmarsum werd vermoed, is een stal gebouwd. De graafwerkzaamheden daarvoor (ca 30 x 30 m) werden archeologisch begeleid, maar bleven zonder resultaat door een egalisatie ter plaatse omstreeks 1953.

Diepenheim. B. Groenewoudt localiseerde de mesolithische bewoning bij het graven van een proefputje in een dun esdek op een paraboolduin.

Enschede. 1. J. Veldhuis vond op een akker te Lonneker een groepje mesolithische vuursteen. Op een andere akker vond hij mesolithische of neolithische vuursteen en de randscherf van een wikkeldraadpot. De rand is inwendig versierd met een zigzaglijn in wikkeldraadtechniek.

2. Vanwege een acceptabele historisch onderbouwde beredenering van drs. A.L. Hulshoff over de standplaats van de voormalige Borg Enschede (ca 1100-1450) aan de Hofstraat naast de Klokkenplas, werden de bouwactiviteiten aldaar archeologisch begeleid door amateur-archeologen van de Historische Sociëteit Enschede-Lonneker en de AWN, afdeling Twente, alsmede door de provinciaal archeoloog. In overleg met de gemeente Enschede en het bouwbedrijf van Merksteijn hebben de genoemde amateur-archeologen twee intensieve boorcampagnes uitgevoerd. De boorresultaten gaven aanleiding tot twijfel over de locatie van de Borg. Vervolgens werd de bouwput zelf van 30 oktober tot 1 november uitgebreid gescreend. De noordhelft van de bouwput

afb. 3. Borne/Saasveld. Laat-neolithisch dolkfragment van Noordfranse vuursteen. Schaal 1 : 2.

bleek naadloos aan te sluiten op de al in 1980 onderzochte Klokkenplas, tot in de 16e eeuw een middeleeuwse poel. In het zuidelijke deel van de bouwput zijn onder het 16e/17e eeuwse ophogingspakket slechts (sub)recente vergravingen vastgesteld. De schaarse vondsten uit de bouwput zijn alle van post-middeleeuwse ouderdom. Het archeologisch onderzoek heeft de historische beredenering dus helaas niet kunnen bevestigen.

Haaksbergen. 1. J. Overbeek ontdekte in maart bij graafwerkzaamheden voor een industrie-terrein langs de Eibergsestraat laat-middeleeuwse sporen. Een AWN-onderzoekje bracht verder aan het licht: een boomstamput (van eikehout), een vierkante planken put, late kogelpotscherven en enkele scherven van Pingsdorf aardewerk. De ca 12e eeuwse vierkante waterput was opgebouwd van oud bouwhout.

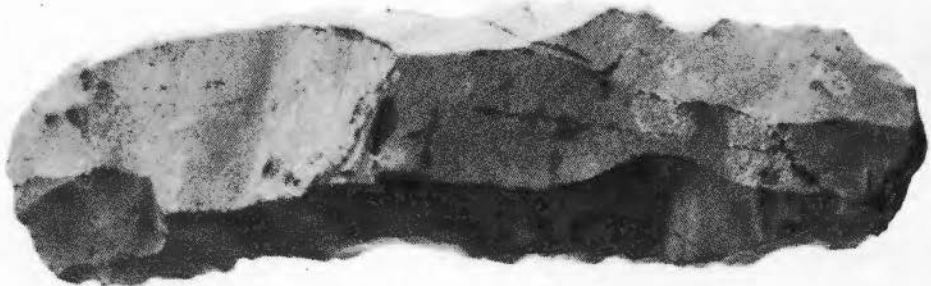
2. In een zitkuil voor een praatgroep te Langelo (Laarveldsweg) werd een ca 12e eeuwse waterput aangetroffen.

Hengelo. E. Ulrich vond in een wegcunet aan de voet van een kleine es te Hasselo-Roershoek één mesolithische haardplek. Hoofdzakelijk rondom de kuil lagen 40

stukks vuursteen, waaronder een RA-klingsteker, enkele kooksteenfragmenten, houtskoolbrokjes, hazelnootfragmenten en verbrande dierlijke (?) botfragmenten.

Losser. 1. Onlangs werd de vondst bekend van J. Perik, die omstreeks 1970 op de Tankenberg bij De Lutte een grote Neolithische klingkrabber van Rijckholt-vuursteen oppraapte. Lengte kling: 12,5 cm. Deze waarschijnlijk tot de Michelsbergcultuur behorende kling is voor Overijssel een uitzonderlijke vondst.

2. In een ontgraving van Rijkswaterstaat bij De Lutte vonden J. van Nuenen en J. Veldhuis verspreid liggende grondsporen en vele tientallen scherven uit de (Late?) IJzertijd. De meest vermeldenswaardige grondsporen betreffen waarschijnlijk een waterput, een vierpalige spieker, een ronde kuil met verticale wanden en vlakke bodem (een silo?) en een kuil met veel onbewerkte natuurstenen. De waterput kon helaas slechts zeer onvolledig worden onderzocht, maar bevatte IJzertijd-scherven in de bovenste halve meter. Het moet daarom de oudst bekende waterput uit Twente zijn. Op deze onderzoekslocatie lag 1,5 m dekzand op tertiaire klei. Op deze klei lag de 'bodem' van de waterput.

afb. 4. De Lutte, gem. Losser. Midden-neolithische klingkrabber van Zuid-Limburgse vuursteen. Lengte kling: ruim 12 cm.

De vondsten van het terrein behoren waarschijnlijk tot de zuidwestelijke periferie van een reeds bekende IJzertijd-nederzetting onder een es langs de Dinkel.

3. Bij nieuwbouw in het noorden van Losser vond W. ter Denge in een rioolsleuf op 1,5 m diepte een niet gedateerde houten goot of duiker. De vondst staat in de krant foutief vermeld als een boomstamp.

4. H. Scholte Lubberink vond op een akker te Beuningten tientallen scherven van 11e-13e eeuwse bewoning.

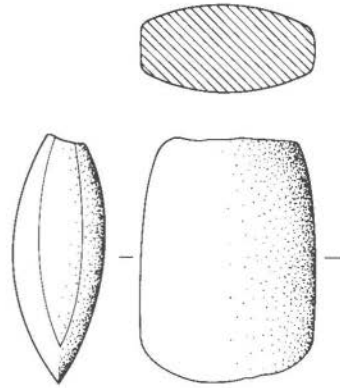
Markelo. 1. B. Groenewoudt vond op een akker te Elsenerbroek een groepje mesolithische vuursteen.

2. In de wegcunetten van het nieuwbouwwijkje Anholtskamp in het noordoosten van Markelo zijn bij verkenningen geen archeologische vondsten gedaan.

Oldenzaal. 1. Bij vernieuwbouw in het centrum van Oldenzaal, naast het ABN-kantoor, kon de vermoedelijk in de 13e eeuw gedempte gracht om de Plechelmuskerk helaas niet worden onderzocht, maar zij is wel vastgesteld met sonderingen tot op 3,5 m diepte.

2. Diverse verkenningen van het brede wegcunet van de A 1 in Oldenzaal-zuid hebben tegen de verwachting in geen enkele archeologische vondst opgeleverd. Dat geldt eveneens voor het ernaast gelegen industrie-terrein 'de Elsmors'.

Ootmarsum. In rioolsleuven door het oude centrum van Ootmarsum, welks ondergrond uit groene tertiaire klei bestaat, zijn wederom via de heer H. Kouijzer vele post-middeleeuwse scherven bekend geworden, maar nu ook een beperkt aantal laat-middeleeuwse vondsten; daaronder grijsbakkend aardewerk, steengoed, proto-steengoed en voor het eerst een paar kogelpotscherven. In een sleuf vlak langs de westzijde van de H.H. Simon en Judaskerk konden B. Kleissen en T. Hesselink- van der Riet in april funderingsresten van de omstreeks 1840 afgebroken kerktoren (laten) documenteren. De toren mat ca 10 x 8 m, waarbij op 1,30 m diepte brokken Bentheimer zandsteen en zwerfkeien lagen, die de fundering hebben gedragen. Ook uit deze omgeving stammen

afb. 5. Waarschijnlijk Vasse, gem. Tubbergen. Laat-neolithisch stenen bijltje. Schaal 1 : 2.

de oudste scherven van kogelpotten. Verder zijn er velerlei beenderen van het voormalige kerkhof gevonden. Bij het dicht bij de kerk gelegen stadhuis heeft B. Kleissen nog een funderingsfragment van kloostermoppen van 27,5 x 13,5 x 6 cm vastgesteld.

Tubbergen. 1. Op een akker te Reutum vond J. Veldhuis al enkele jaren geleden een paar honderd stuks mesolithische en neolithische vuursteen.

2. E. Ulrich meldde een zeer kleine 'Fels Rechteckbeil' van diabaas, die B. Wolhuis omstreeks 1974 in aangevoerd zand te Hengelo had gevonden. Bijlafmetingen: 63 x 45 x 22 mm. Dat zand is bijna zeker afkomstig uit de groeve van Harmelink te Vasse. Daarom is het bijltje waarschijnlijk een bijgave uit een van de graven van de Standvoetbekercultuur, die daar vóór de ontgroning hebben gelegen. De vinder heeft de vondst geschonken aan de Oudheidkamer 'Twente'.

Weerselo. D. Kempers meldde een 'Fels Rechteckbeil' van diabaas of een verwant gesteente, die Mej. ter Horst enkele jaren geleden had gevonden op een opslagterrein te Dulder. Bijlmaten: 107 x 50 x 28 mm.

Wierden. B. Groenewoudt vindt op twee verschillende akkers bij Enter groepjes mesolithische vuursteen.

A.D. Verlinde

De lyftucht op het horige erf

Het recht van lyftucht

Door de optekening van de Twentse Hofrechten uit 1546 is ons veel bekend van de rechtspositie van de Twentse horigen onder de landsheerlijke hoven. De regeling in 1546 was formeel van toepassing op de bewoners van enige honderden landsheerlijke horige erven in Twente, Bentheim en Salland. Naar mijn mening reikt de betekenis van de Twentse Hofrechten daarnaast nog veel verder: het zal grotendeels een codificatie hebben betekend van het gewoonterecht zoals dat met nuanceverschillen werd gebruikt door de verschillende horige instellingen in Twente.¹⁾

De horigen hadden naast een groot aantal verplichtingen ook zeker hun rechten. Eén hiervan was het recht van lyftucht. Van oudsher was dit bedoeld als oudedagsvoorziening. Volgens art. 19 van de rechten voor hofhorigen uit 1546 mocht een horige tijdens zijn leven het gebruiksrecht van het horige goed aan één van zijn kinderen of iemand anders overgeven en zelf het 'negendeel ofte lyftucht' behouden.

De afvarende horige betrok dan de lyftucht, een kleinere boerenwoning, terwijl de jonge boer het erfhuis betrok. Bij de lyftucht hoorde een hoeveelheid bouw- en grasland, gewoonlijk ter grootte van het negende deel van het totale erf. Het geheel vormde als het ware een volledige boerderij in het klein.²⁾

Gebruiksvoorwaarden

Het voornoemde art. 19 bepaalde dat bij de afvaart het beste stuk van alle roerende goederen van de oude bezitter van het gebruiksrecht van het horige goed bij het erf moest blijven. Dit heeft ingehouden dat de beste koe, het beste paard, de beste ketel, kast, spade, hark etc. in het boerenwoonhuis achterbleef.

Tevens was de vroegere bezitter verplicht

zaaizaad ter beschikking te stellen waarmee het erf geheel bezaaid ('toegezaayd') kon worden. In ieder geval moest dit verstrekt worden binnen drie jaar na overgave van het erf, anders mocht hij als vruchtgebruiker niets van zijn deel van het erf genieten.³⁾ De nieuwe boer en boerin hadden zo een redelijke basis om op verder te boeren.

Als absolute voorwaarde voor het gebruik van het recht van lyftucht gold het deel uitmaken van de horige echte. De vruchtgebruiker diende evenzeer horig te zijn als toen hij nog de bezitter was van het bouw- en erfrecht van het horige erf.

Gebruiksdoeleinden

De lyftucht werd nogal eens bewoond door de oudste zoon en diens vrouw tot de ouders de bouwerij wilden overgeven.⁴⁾ Dan werden de rollen omgedraaid en konden de ouders met eventuele ongetrouwde kinderen, knechten of meiden van het negendeel gebruik maken. In de tussentijdse jaren kon het lyftuchthuis leeg staan en de bijbehorende grond door de boer op het horige erf worden gebruikt.

De lyftucht op het horige erf fungeerde in een aantal gevallen duidelijk als nooduitgang. In een dergelijk geval werd in de huwelijksvoorwaarden van een jong paar een bepaling opgenomen met het oog op een mogelijke verstoorde relatie tussen de oude en de nieuwe boer en boerin, destijds ook geen zeldzaamheid. Men begon met een samenwonen in het erfhuis. Bij grote problemen konden de oude- of ook wel de jonge boeren gebruik maken van het recht van lyftucht.

Het verschil tussen een horig erf en een lyftuchtdeel mag duidelijk zijn. Het lyftuchthuis en het negendeel, vaak aangeduid met het woord 'oude' gekoppeld aan de naam van het erf, maakte deel uit van het erf. De gebruikers van het recht van

lyftucht waren per definitie in de horige echte en hadden zelfstandige rechten ten opzichte van hun heer. Dat lag heel anders met de huurders van de horige boer.

Verhuur van het lyftuchthuis

De horige kon een deel van z'n woonhuis, de lyftucht of ook wel andere opstallen als schuren, bakhuizen of brouwhuizen, aan derden verhuren die zich niet in de horige echte hoefden te begeven. De horige behield in dergelijke gevallen een grote zeggenschap over de gebouwen op zijn erf. Hij kon de gebouwen verhuren voor de tijd en voor het geld door hem zelf te bepalen. Ook stond het de horige vrij percelen grond van het horige goed te verhuren. Het lyftuchthuis kon zodoende met verscheidene bouw- en graspercelen vele jaren in andere handen dan die van de horige boer verblijven.

Een min of meer permanente verhuring van een gebouw of percelen land kon problemen met de heer met zich meebrengen. In de Twentse Hofrechten valt hierover echter niets te vinden, hetgeen ook niet verwonderlijk is. De bevolkingsgroei, die de directe oorzaak was van de inrichting van gebouwen voor bewoning, zoals wönnershuizen, bakhuizen of schoppen (schuren) op de bestaande erven, zette vooral na ongeveer 1675 in.⁵⁾ Dit is ruim een eeuw na de opstelling van de Twentse Hofrechten en eveneens na de "Ordre en Redres over 's Landts Domainen in Twenthe" uit 1662, die hierop een aanvulling vormde.

Uit de diverse archieven valt de houding van de hofheer ten opzichte van dergelijke bewoning op te maken. Onder geen beding mocht een verhuring leiden tot een feitelijke onttrekking van een gebouw of

"Oold Bosch" (Oude Bosch), lyftucht van het erve Bosch te Rossum, eertijds horig onder het Huis Ootmarsum. Het Huis Ootmarsum, en daarvoor de Commanderie van Ootmarsum, kende lang een eigen systeem van horigheid met talrijke horige boerderijen.

Foto H. Hagens 1963

een stuk grond aan het horige erf. De hele politiek was op instandhouding van het horige goed gericht; de positie van de heer als eigenaar van het horige erf mocht niet verslechteren.

Voordelen voor de horige

Het is duidelijk dat de lyftucht een aantal voordelen bood voor de horige op het erf. Hij kon ofwel het recht van lyftucht (laten) gebruiken, ofwel het lyftuchthuis met bouw- en graslanden verhuren waarbij hij de huurpenningen in eigen zak stak. De Staten van Overijssel, als 'heer' van de horigen onder de landsheerlijke hoven, waren zich in de 17e en 18e eeuw wel bewust van de extra inkomsten voor de horige die de lyftucht en ook andere opstallen als schuren, bakhuizen of brouwhuizen op het horige erf konden opleveren.

De Provincie was als eigenaar van het horige erf verplicht tot het bijstaan van de horigen bij reparatie van hun erfhuis. Daartoe hadden de horigen van oudsher de mogelijkheid gehad tot het kappen van hout. Naderhand werden hen in plaats hiervan op verzoek bomen aangewezen. Mocht echter het lyftuchthuis reparatie behoeven, stormschade hebben opgelopen of zijn afgebrand, dan kwamen de kosten voor rekening van de horige bewoners.

Slechts in uitzonderingsgevallen kwam de Provincie de horige op dit punt tegemoet. Dit had dan gewoonlijk een praktische reden. De regel van het niet steunen van de horige boer bij reparatie van het lyftuchthuis kon worden verlaten in gevallen waarbij de lyftucht werd verhuurd om de pacht of casuele prestaties (opvaart, vrijkoop, versterf en vooral erfwinning) te kunnen betalen.¹⁾ Horige rechten konden per slot van rekening alleen bestaan bij de gratie van het voldoen aan de horige verplichtingen.

R.F.A. Rorink

Noten

1. Over de betekenis en de inhoud van de Twentse Hofrechten uit 1546 en de diverse aanvullingen hierop bereid ik momenteel een publicatie voor.

Verschenen Boeken

Schildkamp, J.B. (red). e.a. *'Bekijk het van beide kanten/ von beiden Seiten betrachten'*, Grafschaft Bentheim, Twente / Oost Salland.

Stichting Heemkundegroepen Twente/Oost-Salland 1992

ISBN 90-9004972-X

Prijs f 25,-

Publicatie ter gelegenheid van het verdwijnen van de grenzen van de E.G. in 1993, verzorgd door 12 Historische Stichtingen/Verenigingen in Twente en Oost-Salland en de Heimatverein Bentheim. Behandeld worden de geschiedenis van de grens, religie, handel, taal, gebruiken en kleding.

Paskamp-van Santen, M., *'Watermolens Frans en v.d. Ham en de papiermakerij in Mander'*.

Uitgave Stichting Historische Kring Vasse Mander Hezingen 1992

Geschiedenis van de papiermakerij in Noord-Twente, in het bijzonder in Mander vanaf 1732 tot 1870. Bedoeld als vervolg op 'De Molen van Bels, twee en een halve eeuw geschiedenis', bij dezelfde uitgever verschenen in 1986.

2. Het woord lyftucht had dus een tweetal betekenissen. Het betekende het recht van vruchtgebruik (van het negende deel van het erf), en daarnaast was een lyftucht ook een gebouw, een boerenwoonhuis. Overigens kon niet elke aangetrouwde horige het recht van lyftucht verkrijgen. Dit was afhankelijk in welke hoedanigheid men op het erf was aangetrouwd. Men had concreet de mogelijkheid tot het bezitten van de lyftucht, de halve lyftucht danwel van het gebruiksrecht te zijn uitgesloten, tenzij met de kinderen anders was overeengekomen.
3. W.H.J. Massink, *Hoorige Rechten in Twenthe*, proefschrift Leiden, Zwolle 1927, p. 96.
4. In principe konden de ouders die trouw aan hun verplichtingen voldeden niet worden verplicht het gebruiksrecht op een bepaalde leeftijd over te geven. De Provincie echter, in de hoedanigheid van heer, probeerde in de 18e eeuw vaak in de huwelijksvoorwaarden van een hertrouwde hofhorige met kinderen de overname te fixeren op het bereiken van het 25e levensjaar van de oudste zoon.
5. B.H. Slicher van Bath, *Een samenleving onder spanning, geschiedenis van het platteland in Overijssel*. Utrecht 1977, p. 56, 744.
6. Zie bijv. R.A.O. Statenarchief, toegang 3.1, inv.nr. 2792, de overweging van verwalter-landrentmeester H.J. Bos op het verzoekschrift van de hofmeier van de hof Delden.

Verschenen Tijdschriften

Na telefonisch overleg te raadplegen in de bibliotheek van de Oudheidkamer 'Twente'.

Oold-Hokseberge, 1992, no. 1.

W.E. ten Asbreuk en J.G.L. Overbeeke, *Het erve Heuperman in Brammelo (slot)*, p. 1575-1581.
 B.J. Waanders, *De kwitsnieder*, p. 1581-1582.
 B.E. Asbreuk, *In en rond de boerderij het jaar rond, door de eeuwen heen*, p. 1582-1585.
 W.E. ten Asbreuk en J.G.L. Overbeeke, *Aarnink (I)*, p. 1585-1589.
 H.J.J. ten Hagen, *Grepen uit de Haaksbergse gerichtsprotocolen (1629/30)*, p. 1590-1592.

Boorn en Boerschop, Heemkundevereniging Bussemakerhuis, 1991, no. 1.

W. van Kuyk, *Erve Mösselboer - Leven met graan*, p. 5.
 F.J. van Dijk, *Restauratie Bussemakerhuis*, p. 10.
 J. van Nuenen, *Borne in de prehistorie*, p. 12-13.
 J. Kleinman, *De fluit van Spanjaard*, p. 15.
 M.G.E. van Harten-Fransen, *Een bloedig maaksmaal (1)*, p. 16-20.
 G.P. ter Braak, *Uit de archiefkast*, p. 23-27.

Boorn en Boerschop, Heemkundevereniging Bussemakerhuis, 1991, no. 1.

M.G.E. van Harten-Fransen, *Een bloedig maaksmaal (2)*, p. 2-6.
 J. van Nuenen, *IJzertijd*, p. 11-13.
 G.P. ter Braak, *Uit de archiefkast (2)*, p. 16-17.
 H.A.M. Woolderink, *Akte van huwelijksvoorwaarden Zenderen (1)*, p. 19-22.
 A.B.M. Wolbert, *t Biezondere gewwelteekn*, p. 23-26.
 F.J. van Capelleveen, *Lorks Tru*, p. 27-29.
 J. Nijhof, *Oproep familienaam Nijhof*, p. 31.

Oald Hengel, 1992, no. 1.

E.J.H. Olthuis-de Graaff, *Kapsalon Heidendahl*, p. 3-5.
 G.A.B. Nijhuis, *Het Herseler*, (1), p. 6-7.
 H. Reynders, *Een camera obscura in de Oudheidkamer*, p. 9.
 J. Schwertasek, *De straat waarin wij wonen, Bree-marsweg, Breukersweg, De Brink*, p. 12-13.
 H. Reynders, *De bevolking van Hengelo en Veldzijde in 1676*, p. 15-17.

Oald Hengel, 1992, no. 2.

H. Reynders, *De worgpaal*, p. 27-28.
 F.C. Walhof, *De Potse, Spekgiesbert en De Lis*, p. 28-29.
 G.A.B. Nijhuis, *Het Herseler (2)*, p. 30-33.
 J. Schwertasek, *De straat waarin wij wonen, De Brink*, p. 35-37.

H. Reynders, *Boek der Ledematen van de kercke tot Hengeloe*, p. 39.

Oet de Boerscopn, Heemkunde gemeente Weerselo, 1992, no. 41.

J.H.R. Wiefker, *Het Everlo te koop aangeboden*, p. 16-17.
 E. Bos-Hermelink, *Wijkverpleegster op het platteland (17)*, p. 18-19.
 R. Rorink, *Gespieerde taal (over B. Lansink op het Sievert te Hasselo)*, p. 20-21.
 H. Engelbertink, *Maarke Rossum, deel 39*, p. 25-28.

't Onderschoer, Stichting Heemkunde Denekamp, 1991, no. 4.

H. Asma, *Volkstelling Lattrop 1748*, p. 19-26.
 H. Boink, *VVV Denekamp 90 jaar*, p. 27-32.
 H. Asma, *Parochie Tilligte 100 jaar*, p. 33-40.
 W.H. Dingeldein, bew. door H. Boink, *Eppink in Noord Deurningen*, p. 41-44.
 S. Wynia, *Kerstgroeten van postbode Tukkers*, p. 45-50.
 H. Asma, *In het grensgebied*, p. 51-52.
 H. Boink e.a., *Onze straatnamen*, p. 53-54.
 H. Asma, *Herinneringen van een vroegere boer en een oud schoenmaker (II)*, p. 55 e.v.

't Onderschoer, Stichting Heemkunde Denekamp, 1992, no. 1.

H. Boink e.a., *Onze straatnamen*, p. 17-18.
 H. Boink, *Tegengaen besmettelijke veeziekte voor 100 jaar*, p. 19-22.
 Anoniem, *Naar Denekamp (4 april 1945)*, p. 23-26.
 D. Schlüter, *Schoolmeester Van Teeffelen en hekselij*, p. 27-30.
 H. Asma, *Herinneringen van een vroegere boer en een oud schoenmaker (III)*, p. 31-36.
 J.H.M. Knippeners, *Clubreglement DOS '19 uit 1931 weerspiegelt de tijd*, p. 47-53.
 G. Broekhuis, *De spreuken van Willem Dingeldein (I)*, p. 55-58.
 H. Asma, *Paasgebruiken in Tilligte*, p. 59 e.v.

Overijsselse Historische Bijdragen, 1991.

A.L. Hulshof, *Enige wetenswaardigheden over de graven Van Heiden Hompesch - Ootmarsum voor en na de omwenteling van 1795*, p. 107-113.

'n Sliepsteen, Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker, 1992, no. 29.

L. Nijkamp, *Glanerbrug blikst terug op het verleden (1); Napoleonweg - van 1828 - bracht ontsluiting Glanerveld naderbij*, p. 4-6.
 E. Slot, *Aan het einde achtthiende eeuw; Tewerkstelling weeskinderen in Enschedese fabrieken (2)*, p. 7-9.

T. Wiegman, *In het midden van de vorige eeuw; Straatverlichting in Enschede maakte bouw gas-fabriek nodig*, p. 10-13.

G.J. Kleine Wiecherink, *Jeugd van Ussele in nieuwe school aan Lammerinksweg*, p. 14-15.

G. Dijkstra, A. Verlinde, *Onderzoek aan de Hofstraat levert niets op; Vroegere Borg van Enschede is nog steeds niet gelocaliseerd*, p. 16-17.

Stad en Land, Mededelingenblad Twente Akademie, 1992, no. 1.

W.J.E. Berns, *'Wie kent de tekenaar?'*, p. 10.

E. Jans, *Opmeten landelijke bouwkunst*, p. 10-11.

A. Fuldauer, *Over joodse begraafplaatsen in Nederland*, p. 12-13.

A. Fuldauer, *Volksgeneesmiddelen in Oost-Nederland (vervolg)*, p. 17-19.

W.J.E. Berns, *Merkwaardige put uit oud-Enschede*, p. 21.

Twente Genealogisch, Nederlandse genealogische vereniging afdeling Twente, 1992, no. 2.

C.A. van Hoogmoed, *Waar komt de familienaam Rouwen vandaan?*, p. 25-32.

J.H. Lichtenberg, *Kwartierstaten: Harmina Hollenberg, Gerrit Jan Struik, Jenneken Hommelte, Derk Wibbelink*, p. 32-36.

H.G. Frowijn en J.H. Lichtenberg, *Kwartierstaat Jan Heuten*, p. 37-39.

Th. Davina, *Kwartierstaat Gabriel Davina*, p. 39-40.

Twickelblad, 1992, no. 1.

J. Bengevoord, *Het engelengeduld van meubelrestaurateur Mark Johnson; 'Blomkasten' van Twickel stukje bij beetje hersteld*, p. 2-3.

A.J. Brunt, *Vorsten bezoeken Twickel; Boze burgemeester niet welkom bij bezoek van koning Willem III*, p. 9-11.

Vereniging Heemkunde Ambt Delden, 1992, no. 2.

G.H. Naafs, *Het Warmtinck; Leenmannen van en leenmannen wonende op het Warmtinck in den Brooke*, p. 20-23.

Anoniem, *De gemeentegrenzen (5); Grensscheiding ten aanzien der Gemeente Haaksbergen*, p. 30-31.

Vragen van D. Taat

Bij het zoeken naar de eerste vermelding van Enschede als lokale eenheid (kerspel, dorp) trof ik bij J. Geerdink de volgende regels:

"Om de uitgebreidheid der Gemeente vindt men reeds in 1053 twee officies gefundeerd: S. Jacobi en S. Stephani; in 1078 het officium B.M. Virginis¹⁾".

Mijn vraag is: hoe komt Geerdink hieraan? Welke bron kan hem geïnspireerd hebben tot deze mededeling?

Hier ter stede wordt algemeen verkondigd, dat de eerste vermelding van Enschede en Deiden dateert van A.D. 1118 en 1119. Zie het Oorkondeboek van Overijssel, door Mr. G.J. ter Kuile I (Zwolle 1963): de nummers 44 en 45.

Wie kent literatuur over het stichten van vicariën, staties, fundaties in deze streken in die tijd?

D. Taat
Demmerskamp 29
7524 CL Enschede
Tel. 053-356083

¹⁾ op blz. 310 in:

Eenige Bijdragen tot de Geschiedenis van het Archidiaconaat en Aarts priesterschap van Twente.

Uit de nagelaten schriften en mededelingen van wijlen J. Geerdink, pastoor te Lutte.

Uitgegeven door E. Geerdink, pastoor te Vianen (1895), ook in Reprint (Hengelo 1978)

ENSINK ANTIK

*Meubelen 18e + 19e eeuw
Inkoop - verkoop - taxatie*

*Oldenzaalsestraat 31-33
7551 KN Hengelo
Tel. 074-428744*

ANTIQUARIAAT GALERIJ REZA

MODERNE KUNST EN
OUDE BOEKEN
BOEKENZOEKDIENT

KORTE STRAAT 2
T/O ZOUTMUSEUM
POSTBUS 9 - 7490 AA DELDEN
TEL.: 05407 - 64792

GEOPEND:
DI/WO/DO: 14-18
VR: 12-21
ZA: 10-17 UUR

boekhandel Broekhuis

Sinds 1868

Algemene en Wetenschappelijke Boeken en Tijdschriften
School- en Studietoelagen
Kantoorartikelen en Schrijfwaren

Hengelo

Enschedeestraat 19
Telefoon 074-910267 Telefax 074-913892

Almelo

City Promenade 21
Telefoon 05490-12235

Enschede

Campus Boekhandel Universiteit Twente
Telefoon 053-892414

Enschede

Marktstraat 12
met antiquariaat & galerie
Telefoon 053-325210

bB

Hoofdijk 15, 7661 RA Vasse
(Post Ootmarsum)

MOSBEEK HOTEL-RESTAURANT

Prachtig gelegen aan de rand van het natuurreservaat „Het Springendal“.

BUITEN: een geweldige natuur om te wandelen, fietsen, helemaal om bij te komen.

BINNEN: de warmte en gezelligheid van een familie-hotel. Alle kamers met modern comfort.

In voor- en naseizoen speciale arrangementen.

Voor inlichtingen
en reserveringen:
Telefoon 05418-481

Welkom

HUIZE HÖLTERHOF

Hölterhofweg 325
7534 PT Enschede
Tel. 053 - 611306

Huize Hölterhof, moeilijk te vinden.....
Een openbaring om te ontdekken!

Van november t/m april:
diners-koffietafels
recepties-familieëunies enz.

Van mei t/m oktober:
55-plus vakantieweken.

Vraagt folder en programma.

A. Bonzet SPECIAAL BOEKBINDERIJ

DE OSSENBOER 44 - ENSCHEDE
tel. 053-314069

**OOK UW BINDWERK
IS BIJ ONS WELKOM**

Wij zijn een niet te grote
binderij waar kwaliteit
en service nog
mogelijk is

*Gespecialiseerde bandboekbinderij
voor particuliere- en rijksopdrachten
Levering franco door geheel Nederland
Kleine tot grote oplagen - speciale opdrachten.*